

Recenzie

GALÁDOVÁ, Andrea – GALLOVÁ, Soňa – KATRENIÁKOVÁ, Eva – KELEMEN, Zsófia – STOVÍČKOVÁ, Jana: Trendy úrovné klúčových kompetencií žiakov 4. ročníka základných škôl. Národná správa z medzinárodných výskumov PIRLS 2011 – čitateľská gramotnosť a TIMSS 2011 – matematická a prírodovedná gramotnosť
Bratislava: Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania, 2013, 96 s.

V októbri 2013 bola na webovej stránke Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania zverejnená národná správa z medzinárodných výskumov PIRLS 2011 – čitateľská gramotnosť a TIMSS 2011 – matematická a prírodovedná gramotnosť pod názvom *Trendy úrovné klúčových kompetencií žiakov 4. ročníka základných škôl*. Aj keď momentálne je možno horúcejšou témou odborného i spoločenského diskurzu zverejnenie pre Slovensko nelichotivých výsledkov medzinárodného merania čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti 15-ročných PISA 2012, v recenzii národnej správy PIRLS a TIMSS 2011 sa vrátíme k výsledkom žiakov na výstupe z primárneho vzdelávania. Práve kontext výsledkov 15-ročných žiakov zvyšuje aktuálnosť poznania analýzy úrovne čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti žiakov končiacich nižší stupeň vzdelávania, ktorá môže vo viacerých smeroch predikovať vývojové trendy, resp. implikovať systémové edukačné opatrenia tak vo vzťahu k primárnemu, ako aj k nižšiemu sekundárnemu vzdelávaniu.

Národná správa z hodnotenia úrovne troch základných druhov gramotností rozvíjaných v primárnom vzdelávaní je dôležitým informačným zdrojom nielen v súvislosti s medzinárodným porovnaním umiestnenia slovenských žiakov, ale najmä v súvislosti s analýzou faktorov, ktoré úroveň čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti ovplyvňujú, a to nielen v rámci merania, ale predovšetkým v rámci jej edukačného rozvíjania. Pri čitateľskej gramotnosti ide o determinovanosť schopnosti žiaka porozumieť textu podľa diferencovaných cieľov čítania (čítanie ako zdroj zážitku – umelecké texty, čítanie ako zdroj informácií – vecné texty), podľa diferencovaných procesov na jednotlivých úrovniach porozumenia (identifikovanie explicitne uvedenej informácie, vyvodzovanie súvislostí z textu, interpretovanie a integrovanie myšlienok a informácií, hodnotenie obsahovej, kompozičnej a jazykovej stránky textu) a napokon podľa čitateľských zvyklostí a postojov žiaka. Pri matematickej a prírodovednej gramotnosti ide tak o oblasť obsahu učiva (čísla, geometrické tvary a meranie, zobrazovanie údajov; resp. živá príroda, neživá príroda, náuka o Zemi), ako aj o oblasť uplatňovaných kognitívnych procesov (poznatky, aplikácia, uvažovanie).

Tak štúdia PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), ako aj štúdia TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) sa uskutočňujú pod záštitou *International Association for the Evaluation of Educational Achievement* (IEA). Testovanie PIRLS 2011 bolo už tretím cyklom tejto štúdie, preto umožňuje nielen zhodnotenie aktuálneho stavu, ale aj porovnanie vývojových tendencií. A týka sa to aj Slovenska, ktoré participovalo vo všetkých troch doterajších meraniach PIRLS. Národná správa prináša detailnú analýzu výsledkov hodnotenia čitateľskej gramotnosti podľa vyššie uvedených faktorov. Pripomenieme len celkový výsledok slovenských žiakov, ktorý bol síce významne vyšší než priemer škály PIRLS, ale v porovnaní krajín Európskej únie a krajín OECD to bol iba priemerný výsledok. Slovensko patrí ku krajinám, ktorých výsledok sa v každom testovom cykle zlepšil, pričom výrazný nárast nastal medzi rokom 2006 a 2011. Národná správa konštatuje, že Slovensko je úspešnejšie v dosahovaní priemernej úrovne čitateľských zručností žiaka než vo vzdelávaní vynikajúcich čitateľov dosahujúcich najvyššiu úroveň výkonu. (s. 18-19) Toto zistenie spolu so zistením o významne horšom výsledku porozumenia vecných textov v porovnaní s významne lepším výsledkom porozumenia umeleckých textov signalizuje potrebu koncepcnej zmeny v zameraní rozvíjania čitateľskej gramotnosti v primárnom vzdelávaní. Zmena by sa mala týkať dôrazu na rozvíjanie vyšších úrovní porozumenia textu, pravda, na základe zvládnutia nižších úrovní porozumenia, a začlenenia systematického rozvíjania porozumenia lineárneho i nelineárneho vecného textu do obsahu komunikačno-slohovej zložky vyučovania slovenského jazyka a literatúry.

Výsledky slovenských žiakov v hodnotení matematickej gramotnosti sú na úrovni priemeru škály TIMSS, ale v porovnaní krajín EÚ a OECD je výsledok signifikantne nižší. Naši žiaci sa v roku 2011 oproti predchádzajúcemu meraniu TIMSS v roku 2007 mierne zlepšili, toto zlepšenie však nie je štatisticky významné. Spomedzi troch hodnotených gramotnostných oblastí dosiahla Slovenská republika najlepší výkon v úrovni prírodovednej gramotnosti, kde sa zaradila medzi krajiny nielen so signifikantne vyšším výkonom, ako je priemer škály TIMSS, ale aj medzi krajiny, ktorých výkon je štatisticky významne lepší ako priemer krajín EÚ a OECD.

Významnou časťou národnej správy je sumarizácia trendov vo vývoji výkonov slovenských žiakov v čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti v doterajších meraniach medzinárodných štúdií PIRL a TIMSS, ktorá poskytuje nielen obraz o dynamike úrovne schopností žiakov na výstupe z primárneho vzdelávania, ale zároveň prináša relevantné informácie pre riešenie koncepčných otázok rozvíjania jednotlivých gramotnostných oblastí. Zaujímavé sú aj informácie o postojoch slovenských žiakov k čítaniu a k učeniu sa matematiky a prírodovedy. V osobitných kapitolách národná správa uvádza analýzu súvislostí výkonu žiakov s faktormi ich rodinného a školského prostredia, napr. vplyv socioeconomickej úrovne rodiny, vzdelania rodičov alebo vplyv stimulácie dieťaťa v predškolskom veku. Osobitne sa správa venuje i analýze kvality školského prostredia žiaka.

Ako východisko optimalizácie obsahu a procesu vyučovania slovenského jazyka a literatúry, matematiky a prírodovedy je veľmi užitočná analýza organizácie vyučovania predmetu, učebného obsahu, používaných učebných materiálov, pri vyučovaní čítania aj analýza používaných typov textu a uplatňovanej metodiky rozvíjania porozumenia textu, a to v porovnaní s ostatnými krajinami zapojenými do výskumu PIRLS a TIMSS 2011.

Národná správa z medzinárodných výskumov PIRLS a TIMSS 2011 prináša reflexiu úrovne vzdelávania v troch kľúčových vzdelávacích oblastiach primárnej edukácie na Slovensku s užitočným medzinárodným porovnaním a najmä s analýzou vývojových trendov vo výkonoch slovenských žiakov i s informáciami o edukačných trendoch v zahraničí. Okrem informačnej hodnoty pre spoločnosť, pre oblasť edukačnej politiky a edukačnej praxe, ako aj pre oblasť pedagogicko-psychologického výskumu je tento materiál dôležitý najmä pri projektovaní národného a školského kurikula v daných vzdelávacích oblastiach. Ak medzinárodné hodnotiace štúdie reflektujú žiaduce trendy vzdelávania v súčasnom svete, potom dosiahnutie požadovanej úrovne kompetencie žiaka je možné iba na základe systematického a koncepčného edukačného prístupu zohľadňujúceho práve kritériá a faktory, ktoré sú v progresívnych vzdelávacích trendoch zdôrazňované. Jednoducho povedané, predpokladom

progresu vo výkonoch slovenských žiakov v hodnotených oblastiach je usúvz'ážnenie hodnotených a rozvíjaných schopností.

Ludmila Liptáková
Pedagogická fakulta, PU, Prešov